

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS APSAUGOS ĮSTATYMO NR. I-2223 72, 73, 90 IR 91 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ KODEKSO 247 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Siekiant užkirsti kelią itin grubiems aplinkos apsaugos reikalavimų pažeidimams, dėl kurių dideliu mastu niokojama aplinka bei kyla rezonansinis visuomenės pasipiktinimas, inicijuoti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) pakeitimai Nr. XIVP-2661 ir Nr. XIVP-2502. Vykstant klausymams Lietuvos Respublikos Teisės ir teisėtvarkos komitete dėl BK projekto XIVP-2502(2) (XIVP-2502 sujungtam su XIVP-2661), siekiant sukurti subalansuotą teisinės atsakomybės sistemą, prieita prie išvados dėl tikslingumo inicijuoti Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo (toliau – AAĮ) ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) pakeitimus. AAĮ ir ANK pakeitimai būtini, siekiant atriboti baudžiamąją ir administracinę atsakomybę už atliekų išmetimą aplinkoje, peržiūrėti baudas. AAĮ ir ANK pakeitimais siūloma įtvirtinti, kad administracinė atsakomybė būtų taikoma tuo atveju, kai į aplinką išmetama ne daugiau kaip 15 kubinių metrų nepavojingųjų atliekų ir ne daugiau kaip 7 kubiniai metrai pavojingųjų atliekų. Jeigu būtų išmesti didesni negu nurodyti AAĮ ir ANK kiekiai, tai užtrauktų baudžiamąją atsakomybę. Šie pakeitimai leistų užkardyti galimas neteisėtas veikas, o sankcijos būtų atgrasančios ir efektyvios.

Stebima tendencija, kad asmenys vis dar išmeta didelius atliekų kiekius į aplinką, tokiu būdu, siekdami išvengti atliekų tvarkymo kaštų; taip pat plačiai taikomos schemos, nelegalūs verslai, kai asmenys siekdami komercinės naudos, gavę atlygį, atliekas ne tinkamai, laikantis teisės aktų reikalavimų sutvarko, o tiesiog išmeta aplinkoje. Išmetant atliekas aplinkoje kyla ypač didelis visuomenės nepasitenkinimas, mažinama ekosisteminių paslaugų vertė, kuriama našta valstybei ir visiems mokesčių mokėtojams jas tvarkant, todėl būtina imtis teisinių priemonių ir kovoti su šiuo reiškiniu.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Projektą inicijavo Seimo nariai: Simonas Gentvilas, Irena Haase, Vilius Semeška. Projektą parengė Aplinkos ministerija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Už atliekų išmetimą aplinkoje galima administracinė, baudžiamoji ir civilinė atsakomybė, tačiau atlikus normų analizę, darytina išvada, kad reglamentavimas yra nepakankamas ir egzistuoja teisinių spragų.

ANK 247 straipsnyje įtvirtinta administracinė atsakomybė fiziniams asmenims už atliekų išmetimą aplinkoje. Priklausomai nuo atliekų rūšies ir aplinkoje išmesto atliekų kiekio, bei teritorijos, kurioje atliekos išmestos, numatytos sankcijos: *įspėjimas arba bauda nuo trisdešimt iki devyniasdešimt eurų* ir pati griežčiau atsakomybė už aplinkos užteršimą penkių kubinių metrų ir didesniu pavojingų atliekų kiekiu – *bauda nuo keturių tūkstančių dviejų šimtų iki šešių tūkstančių eurų*, kai šios atliekos išmetamos, pavyzdžiui, požeminio vandens vandenviečių apsaugos zonose, rezervatuose, nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose, draustiniuose, biosferos poligonuose, atkuriamuosiuose ir genetiniuose sklypuose, gamtos paveldo objektų teritorijose, gamtos paveldo

objektų buferinėse apsaugos zonose, kultūros paveldo objektų ir vietovių teritorijose ir jų apsaugos zonose, rekreacinėse teritorijose, išžvalgytų naudingųjų iškasenų telkiniuose ir pan. Nors už ANK 247 straipsnio 16 dalies pažeidimą įtvirtinta maksimali (šešių tūkstančių) fiziniam asmeniui galima skirti bauda, vadovaujantis ANK 25 straipsnio 2 dalimi, tačiau reglamentavimas turi trūkumų, nes įtvirtintas neproporcingai didelis atliekų kiekio intervalas (5 kubiniai metrai ir iki begalybės, t. y. nuo kelių nedidelių priekabų iki neteisėto sąvartyno supylimo). Valstybės galima taikyti maksimali sankcija – tik šeši tūkstančiai eurų. Disproporcija dar labiau išryškėja administracinės ir baudžiamosios atsakomybės palyginimo kontekste.

Juridinių asmenų administracinė atsakomybė už atliekų išmetimą (pašalinimą) jūroje įtvirtinta AAĮ 72 ir 73 straipsniuose, o bendra norma, nustatanti atsakomybę už atliekų išmetimą aplinkoje – 90 ir 91 straipsniuose. Nors AAĮ pateikiamas platesnis diferencijavimas pagal išmetamą aplinkoje atliekų kiekį ir didesnės baudos, tačiau dėl ekonominės naudos, gaunamos atliekas ne tinkamai sutvarkius, o tiesiog išmetus aplinkoje (miške, naudingųjų iškasenų karjere ir pan.) yra ypač pelningas „verslas“ ir dėl to ši veika yra patraukli.

Civilinė atsakomybė taikoma greta administracinės ir baudžiamosios atsakomybės ir tik tuo atveju, kai veika padaroma žala aplinkai, todėl plačiau neanalizuojama.

Europos Komisija, įvertinusi 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos [Nr. 2008/99/EB](#) dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę taikymą nustatė, kad sėkmingai išaiškintų nusikalstamų veikų aplinkai skaičius per 10 metų buvo nedidelis, o sankcijos buvo per mažos, kad būtų atgrasančios. Europos Komisija nurodo, kad nusikalstamos veiklos aplinkai yra pelningos (pvz., *metinės pajamos iš neteisėtos atliekų tvarkymo veiklos Europos Sąjungoje svyruoja tarp 4-15 milijardų eurų per metus*), kaip ir neteisėta prekyba narkotikais, tačiau sankcijos už nusikalstamas veikas aplinkai yra daug mažesnės ir (ar) už jas rečiau patraukiama baudžiamojon atsakomybėn, kas lemia šios veiklos patrauklumą.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXVIII skyriuje, kuriame kriminalizuojamos baudžiamosios veikos aplinkai ir žmogaus sveikatai, yra tik vienas straipsnis – 270² kuriame įtvirtinama atsakomybė už neteisėtą atliekų gabenimą per Lietuvos Respublikos sieną. Šios normos sudėtis yra formalioji, t. y. baudžiamoji atsakomybė įtvirtinama už patį faktą – atliekų gabenimą per Lietuvos Respublikos sieną. Baudžiamasis įstatymas kriminalizuoja vieną iš atliekų veiklų, tačiau neįtvirtina teisinės atsakomybės už atliekų išmetimą aplinkoje. Tam tikrais atvejais, kai atliekų išmetimas aplinkoje gali sukelti didelės žalos aplinkai grėsmę, ar didelę žalą aplinkai, galima atsakomybę pagal Baudžiamojo kodekso 270 straipsnį. Žalos aplinkai institutas įtvirtintas AAĮ. Žala aplinkai suprantama, kaip neigiamas aplinkos ar jos komponentų, funkcijų pokytis. AAĮ ir BK normų analizės pagrindu darytina išvada, kad už veikas, kai neteisėtai aplinkoje išmetamos atliekos, jeigu tai nesukėlė didelės žalos aplinkai ar grėsmę aplinkai, baudžiamoji atsakomybė neįtvirtinta. Svarbu pažymėti, kad atliekų išmetimas aplinkoje *de facto* ir *de jure* nesuponuoja didelės žalos aplinkai kilimo. Tačiau dažnu atveju yra ekonominio pobūdžio nusikalstama veika, kuri mažina aplinkos ir jos elementų ekosisteminių paslaugų vertę, sukuria valstybei ir savivaldybėms naštą tvarkant atliekas, sukelia didelį visuomenės nepasitenkinimą, blogina valstybės įvaizdį.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Atsižvelgiant į aplinkybę, kad už atliekų, kad ir labai didelių kiekių, išmetimą aplinkoje realiai taikytina tik administracinė atsakomybė ir šios veikos ekonominį „patrauklumą“, tikslinga griežtinti atsakomybę už atliekų išmetimą aplinkoje ir įtvirtinti baudžiamąją atsakomybę. Administracinė atsakomybė neatlieka prevencinės funkcijos, akivaizdžiai yra nepakankama. Siekiant atriboti administracinę atsakomybę už atliekų išmetimą aplinkoje ir sistemiškai papildyti siūlomas Baudžiamojo kodekso pataisas, patikslintinos Aplinkos apsaugos įstatymo ir Administracinių nusižengimų kodekso nuostatos. Siūloma nustatyti, kad administracinė atsakomybė už atliekų išmetimą aplinkoje būtų taikoma, kai į aplinką išmetama ne daugiau kaip 15 kubinių metrų

nepavojingųjų atliekų ir ne daugiau kaip 7 kubiniai metrai pavojingųjų atliekų. Viršijus šią ribą – kiltų baudžiamoji atsakomybė. Siekiant subalansuoti AAĮ, ANK ir BK normas, siūloma ne tik siaurinti administracinės atsakomybės taikymą už atliekų išmetimą aplinkoje, tačiau ir peržiūrėti administracines baudas.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priėmus Įstatymų projektus neigiamų pasekmių kriminogeninei situacijai ir korupcijai nenumatoma.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Pažeidimai atliekų srityje ypač glaudžiai susiję su siekiu gauti ekonominės naudos. Pažeidžiant teisės aktų reikalavimus iškreipiama sąžininga konkurencija. Užtikrinus efektyvią teisinę atsakomybę už atliekų išmetimą aplinkoje, ūkio subjektams (verslui), kurie laikosi įstatymų reikalavimų, būtų sudarytos konkurencingos ir sąžiningos veikimo sąlygos.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Siekiant sistemiškai suderinti teisinės atsakomybės už atliekų išmetimą aplinkoje normas, AAĮ ir ANK projektai turi būti priimti kartu su Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektu. Jeigu AAĮ ir ANK projektai būtų priimti atskirai nuo Baudžiamojo kodekso pakeitimo, susiklostytų situacija, kad išmetus į aplinką ar jūrą 7 kubinius metrus ir daugiau pavojingųjų atliekų ir 15 kubinių metrų ir daugiau nepavojingųjų atliekų, neliktų teisės normų, įtvirtinančių administracinę atsakomybę už šias veikas.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Įstatymų projektais neapibrėžiamos sąvokos ir jas įvardijantys terminai.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymui įgyvendinti nereikės priimti įgyvendinamųjų teisės aktų.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymų įgyvendinimas nepareikalaus papildomų valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Nėra

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis
„Atliekos“, „nepavojingosios atliekos“, „pavojingosios atliekos“, „jūra“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

Teikia:

Seimo nariai:

Simonas Gentvilas

Irena Haase

Vilius Semeška